

ROMAN SASS, PAWEŁ BIELAWSKI¹
*Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Minikowie*

OCENA FUNKCJONOWANIA DORADZTWA EKONOMICZNO- ORGANIZACYJNEGO W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM W OPINII ROLNIKÓW

1. Wstęp

Doradztwo rolnicze jako bardzo szerokie pojęcie doczekało się kilku prób podania sprecyzowanych definicji podejmowanych przez różnych badaczy. B.M. Wawrzyniak uważa, że doradztwo rolnicze „najczęściej jest definiowane przez określenie celów, którym ma służyć. Cele te to pomoc rolnikowi w rozwiązywaniu problemów i podejmowaniu decyzji, dostarczaniu informacji rynkowej”. Według J. Kanii „celem doradztwa rolniczego jest podniesienie poziomu dochodów i polepszenie warunków życia rolników i ich rodzin.”² Termin doradztwo rolnicze może też określać instytucje, które świadczą określone usługi. Według A. P. Wiatraka doradztwo rolnicze to: „instytucje świadczące usługi dla rolników i mieszkańców wsi, które mają na celu: ukazanie im istniejącej sytuacji, przygotowanie ich do rozpoznania i rozwiązywania swoich problemów zawodowych i rodzinnych oraz podejmowania samodzielnych decyzji i skutecznych działań w tym zakresie.”³ B. M. Wawrzyniak definiuje doradztwo rolnicze „jako wyodrębnioną działalność consultingową, której istota sprowadza się do pomocy rolnikom w rozwiązywaniu ich problemów gospodarczych, powstających w wyniku dzia-

¹ Paweł Bielawski jest absolwentem Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Technologiczno – Przyrodniczego w Bydgoszczy. Przygotował pracę magisterską pod kierunkiem dr Romana Sassa nt.: „Ocena doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego w województwie kujawsko-pomorskim w świetle opinii rolników”.

² J. Kania, 2007, Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja, Kraków, s.71.

³ A. P. Wiatrak, 1998, Ośrodki doradztwa rolniczego, Encyklopedia Agrobiznesu, Warszawa

łałości na rynku rolnym. Jest to więc forma udzielania pomocy w doskonaleniu procesów wytwórczych, a także dążność do zmiany struktury i funkcji, w których doradca odgrywa rolę pomostową między układem lokalnym a pozalokalnym.”⁴

Obecnie przed doradztwem rolniczym stawia się nowe zadania i priorytety, wymuszone zarówno przez zmiany polityczne w naszym kraju jak i w całej Wspólnocie Europejskiej oraz przez coraz wyższe wymagania stawiane ze strony samych odbiorców usług doradztwa rolniczego – rolników. Spowodowało to wiele zmian w funkcjonowaniu doradztwa zarówno na szczeblu organizacyjnym jak i stosowanych metod pracy doradczej oraz form dotarcia do rolnika. Doradztwo rolnicze musi się przystosowywać do zmieniających się uwarunkowań, stojąc w obliczu nowych wyzwań pojawiających się wraz z przemianami gospodarczymi i społecznymi obszarów wiejskich. Jest to proces długotrwały, który będzie przebiegał nieustannie w miarę pojawiających się potrzeb rolników, a także innych mieszkańców wsi korzystających z usług doradztwa rolniczego. Zmiany ustrojowe pociągnęły za sobą zmianę w samej istocie gospodarki, która z centralnie sterowanej przekształciła się w wolno rynkową. Przekształcenia te skutkują koniecznością nauczania się przez rolników znajdowania w nowej rzeczywistości gospodarczej. Pomocą rolnikowi w tym zakresie służą przede wszystkim ośrodki doradztwa rolniczego, izby rolnicze, komercyjne firmy prywatne oraz firmy zajmujące się zaopatrzeniem rolników w środki do produkcji. Największe tradycje oraz zasługi w działalności doradczej mają bez wątpienia ośrodki doradztwa rolniczego, będące państwową instytucją wspierającą rozwój rolnictwa i wsi [Ardanowski 2006; Kania 2006; Matuszak 2002; Potok 2006; Skórnicki 2005; Wiatrak 2006]. Szczegółowe zadania stawiane doradztwu rolniczemu określone są w ustawie o jednostkach doradztwa rolniczego z dnia 22 października 2004 roku (Dz. U. Nr 251, poz. 2507). Jedną z wielu dziedzin doradztwa rolniczego jest doradztwo w obszarze ekonomiki produkcji rolniczej i organizacji gospodarstw zwane doradztwem ekonomiczno-organizacyjnym⁵. Do podstawowych zadań stojących przed doradztwem ekonomiczno-organizacyjnym należą:

1. Analiza kosztów produkcji rolniczej.
2. Opracowywanie planów przedsięwzięć (biznes planów) i ich opiniowanie.
3. Prowadzenie i upowszechnianie wyników rachunkowości rolnej Polski FADN.

⁴ B. M. Wawrzyniak, 2000; Doradztwo w agrobiznesie. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek, s.13.

⁵ Termin „doradztwo ekonomiczno-organizacyjne” pojawił się w latach 80 ubiegłego wieku i był związany z teorią upowszechniania wiedzy i postępu w rolnictwie. Prof. Józef Kuźma w swej książce „Doradztwo rolnicze” pisał, że „Punktem wyjścia dla zorganizowanego doradztwa indywidualnego staje się obecnie planowe doradztwo organizacyjno-ekonomiczne. Najwyższą formą tego typu doradztwa są projekty zmierzające do wprowadzenia specjalizacji drogą stopniowych uproszczeń organizacji gospodarstwa i metod produkcji rolniczej, oparte na metodzie planowania programu”, s. 146.

4. Pomoc w wypełnianiu wniosków o pomoc finansową ze środków krajowych i wspólnotowych.
5. Dostarczanie informacji niezbędnych do właściwego funkcjonowania gospodarstw rolniczych.

2. Metoda i materiał badawczy

Celem przeprowadzonych badań było dokonanie oceny jakości usług świadczonych przez K-PODR, obejmujących pomoc rolnikom w obszarze problemów ekonomiczno-organizacyjnych oraz przedstawienie zadań jakie realizowane są w tym zakresie. Badania zostały wykonane na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, które jest jednym z lepiej rozwiniętych pod względem rolniczym w Polsce. Badania przeprowadzono z użyciem kwestionariusza wywiadu. „Wywiad kwestionariuszowy należy do grupy technik badawczych, które określane są jako techniki ilościowe.”⁶ „Badanie przy zastosowaniu wywiadu kwestionariuszowego traktować można jako specyficzną rozmowę, której przebieg i charakter wyznacza zastosowane narzędzie badawcze. To właśnie zawarte w kwestionariuszu pytania, zadawane respondentowi w sposób określony w instrukcji, z wykorzystaniem różnego rodzaju pomocy nadają specyficzny charakter tej rozmowie.”⁷ Ważną cechą badania kwestionariuszowego jest standaryzacja narzędzia badawczego. „...dla zapewnienia porównywalności wyników uzyskanych przez wszystkich ankierów, w kwestionariuszu stosuje się ujednolicone, identyczne dla wszystkich respondentów pytania.”⁸ Standaryzacja powinna również dotyczyć warunków w jakich przeprowadzono badanie, chodzi o „stworzenie sytuacji wywiadu przewidzianej przez badacza.”⁹

Wykorzystany do badań kwestionariusz został przygotowany przez pracowników Zakładu Ekonomiki Produkcji Rolniczej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy. Właściwe badanie zostało poprzedzone badaniem pilotażowym, którego celem było sprawdzenie poprawności pytań oraz umożliwienie ewentualnej ich poprawy.

Dobór rolników do badań był celowy. Wybór celowy polega na tym, że badający – wykorzystuje posiadaną wiedzę o badanej zbiorowości – stara się domniemywać, jakie są typowe składniki społeczno-demograficzne tej zbiorowości i w ten sposób tworzy sobie jej swoisty model. Następnie dobiera próbę, która

⁶ Praca pod redakcją Z. Sawińskiego, P.B. Sztabińskiego, F. Sztabińskiego, 2000; Podręcznik Ankietera, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa, s.43

⁷ Tamże, s.49

⁸ Tamże, s.44

⁹ Tamże, s.45

powinna być odzwierciedleniem tego modelu¹⁰. Wybrano przedstawicieli rolników z wszystkich gmin, po 3 do 5 rolników z każdej gminy, co zapewniło pełną terytorialną reprezentatywność badanej populacji. Badania objęto tylko tych rolników, którzy korzystają z usług doradczych K-PODR, co wykluczyło ryzyko iż respondentami zostałyby osoby nie zaznajomione z oferowanymi przez doradców usługami z zakresu ekonomiki rolnictwa oraz specyfiką ich pracy. W rezultacie przeprowadzonych badań otrzymano 605 wypełnionych przez rolników kwestionariuszy ankiet. Badania zostały przeprowadzone w lutym 2007 i obejmowały okres po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

3. Charakterystyka badanych gospodarstw

W badanej zbiorowości przeważały gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych mieszczącej się w przedziale od 15,1 do 30 ha. Ich liczba wynosiła 214 co stanowiło 36% wszystkich badanych gospodarstw. Drugą najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni od 30,1 do 50 ha UR w liczbie 148 gospodarstw, co stanowiło 25% badanej zbiorowości, 66 gospodarstw (11%) mieściło się w przedziale od 10,1 do 15 ha, natomiast 79 badanych rolników (13%) deklarowało powierzchnie gospodarstwa od 30,1 do 50 ha UR (rysunek 1). Dane te wskazują, że z usług doradztwa korzystają najczęściej rolnicy użytkujący gospodarstwa o średniej i większej niż przeciętnie w województwie powierzchni UR.

Rysunek 1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

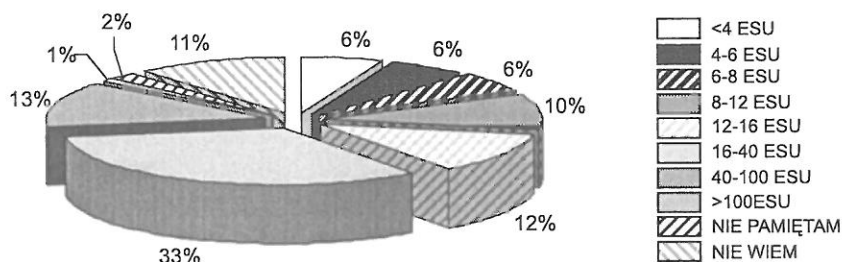
Wśród badanej zbiorowości gospodarstw zdecydowana większość rolników, 191 co stanowi 33% całej próby deklarowała, że ich gospodarstwa mieszczą się w przedziale od 16 do 40 ESU, na drugim miejscu pod względem wielkości ekonomicznej były gospodarstwa od 40 do 100 ESU, co zadeklarowało 73 badanych rolników (13%). Podobnie przedstawia się sytuacja jeżeli chodzi o gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 8 do 12 ESU i 12 do 16 ESU odpowiednio było to 66

¹⁰ J. Sztumski, 1995: Wstęp do metod i technik badań społecznych. Śląsk, Katowice, s. 136.

i 59 gospodarstw. Natomiast 64 respondentów nie było w stanie określić w jakim przedziale wielkości ekonomicznej mieści się ich gospodarstwo, stanowiło to 11% badanej populacji (rysunek 2).

Rysunek 2

Wielkość ekonomiczna użytkowanego gospodarstwa (ESU)

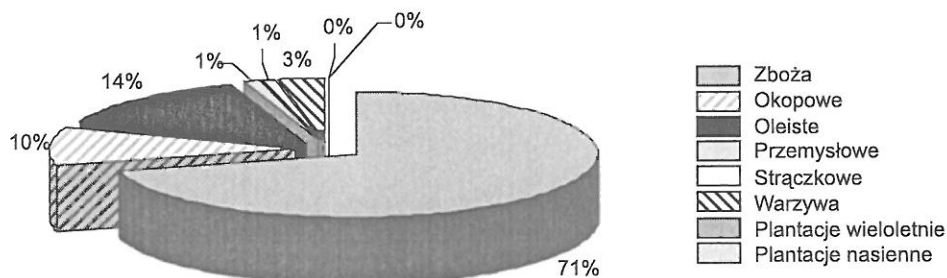

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

W produkcji roślinnej zdecydowanie przeważała uprawa roślin zbożowych, na drugim miejscu były rośliny oleiste a na trzecim okopowe. Rośliny te zajmowały 95% powierzchni upraw (rys. 3).

Rysunek 3

Struktura zasiewów w badanych gospodarstwach

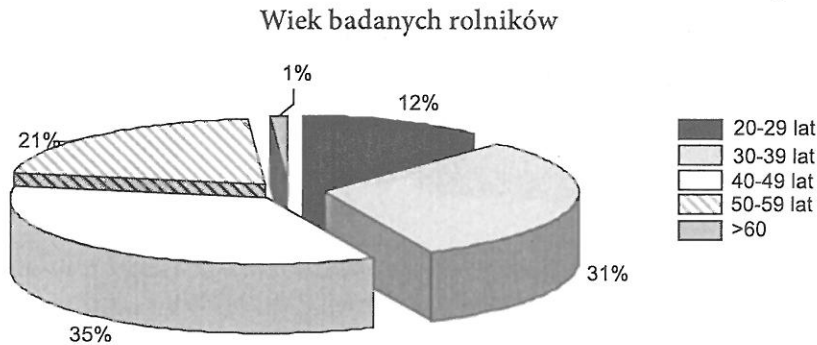

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Większość rolników oprócz produkcji roślinnej prowadziła także produkcję zwierzęcą, było to 475 gospodarstw co stanowi 75,5% badanej zbiorowości. Wśród produkcji zwierzęcej dominowały: chów bydła, trzody chlewnej i drobiu. Pogłowie tych zwierząt na dzień 31 grudnia 2006 roku w całej badanej zbiorowości gospodarstw to odpowiednio: 8 276 sztuk bydła, 60 159 sztuk trzody chlewnej i 132 830 sztuk drobiu. Oprócz wyżej wymienionych zwierząt rolnicy deklarowali również utrzymywanie owiec – 537 sztuk, koni – 33 sztuki i kóz – 12 sztuk.

Większość respondentów mieściła się w dwóch przedziałach wiekowych, 35% pytanych osób zadeklarowało wiek w przedziale od 40 do 49 lat, natomiast 31% w przedziale od 30 do 39 lat. Osoby w wieku od 50 do 59 lat stanowiły 21% badanej zbiorowości. Osoby w wieku pomiędzy dwudziestym a dwudziestym dziewiątym rokiem życia stanowiły tylko 12%. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby starsze niż 60 lat (rysunek 4).

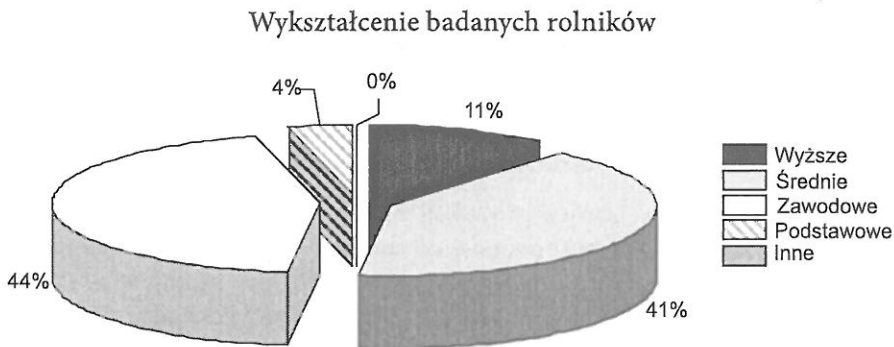
Rysunek 4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Obok wieku ważnym elementem charakterystyki demograficznej badanych rolników było ich wykształcenie. Zdecydowana większość respondentów deklaruowała wykształcenie średnie – 41% badanych oraz zawodowe – 44% badanych. Wykształcenie wyższe deklarowało tylko 11% respondentów. Strukturę wykształcenia badanych rolników przedstawiono na rysunku 5. Z danych dotyczących wykształcenia wynika, że z usług K-PODR korzystają najczęściej rolnicy lepiej wykształceni.

Rysunek 5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Po przesłedzeniu struktury wykształcenia w poszczególnych grupach wiekowych można zauważyć zwiększający się udział rolników z wyższym wykształceniem wśród młodszych grup respondentów. Świadczy to o coraz większej świadomości rolników o potrzebie podnoszenia kwalifikacji zawodowych poprzez zdobywanie wyższego wykształcenia.

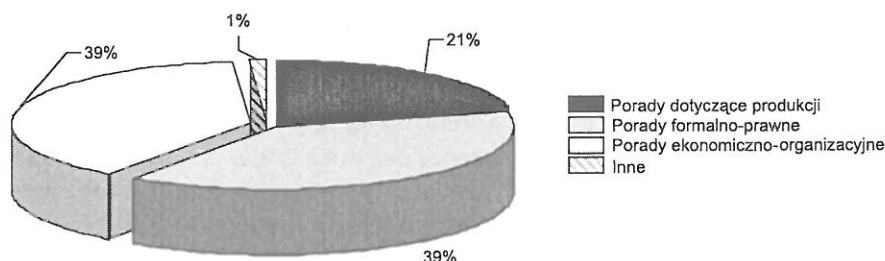
4. Ocena doradztwa przez rolników korzystających z usług K-PODR

Wśród porad udzielanych rolnikom wyraźnie przeważają porady ekonomiczno – organizacyjne (39%) oraz dostarczanie rolnikom informacji dotyczących formalno-prawnych warunków korzystania przez rolników z różnych dostępnych form pomocy finansowej (39%), na drugim miejscu znajdują się porady dotyczące produkcji (21%). Świadczy to o zmianach w zachowaniu rolników, którzy musieli przystosować się do nowych warunków gospodarowania po roku 1990 (rysunek 6). Zależność ta występuje niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstw.

Analizując tematykę udzielanych porad należy również wskazać na główne źródła informacji, na których opierają się rolnicy podczas podejmowania ważnych decyzji np. dotyczących inwestycji w gospodarstwie. Zdecydowana większość respondentów (63%) czerpie informacje od doradców, na drugim miejscu znajdują się media (14%), kolejnym źródłem informacji są szkolenia (13%), które organizowane są głównie przez K-PODR. Świadczy to o zaspokajaniu potrzeb rolników z zakresu ekonomiki produkcji głównie przez pracowników K-PODR. Natomiast fakt, że dla większości respondentów są oni najważniejszym źródłem informacji świadczyć może o wysokim poziomie i rzetelności udzielanych informacji oraz wysokich kompetencjach doradców pracujących w K-PODR, a także o większym zaufaniu do pracowników K-PODR niż innych źródeł informacji (rysunek 7).

Rysunek 6

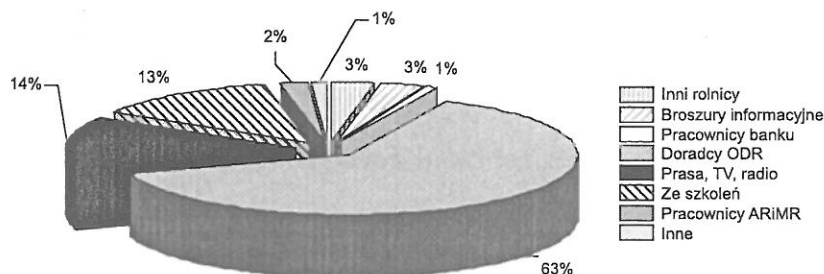
Tematyka porad udzielanych rolnikom przez doradców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Rysunek 7

Źródła informacji o programach inwestycyjnych dla rolnika

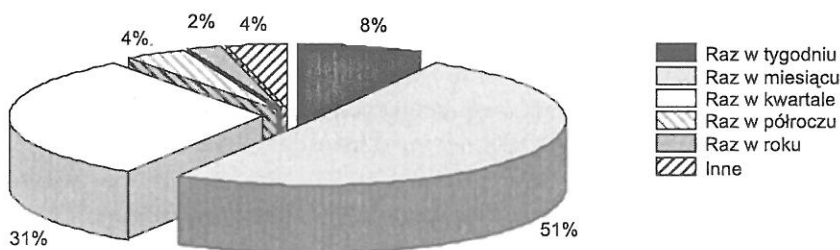

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Wśród badanej zbiorowości rolników ponad połowa (51%) respondentów korzystała z porad doradców raz w miesiącu, a 31 % badanych rolników raz na kwartał. Stosunkowo mało liczną grupę stanowili rolnicy korzystający z porad minimum raz w tygodniu (8%), podobnie nieliczną grupą byli korzystający z porad raz w roku lub raz na pół roku, odpowiednio 2% i 4% (rysunek 8).

Rysunek 8

Częstotliwość korzystania z usług doradztwa przez rolników

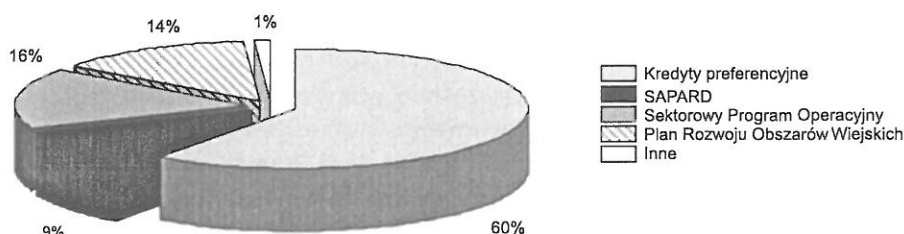
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Przejawem pozytywnej oceny poziomu świadczonych usług doradztwa z zakresu ekonomiki produkcji rolniczej może być duża liczba gospodarstw, dla których przygotowano biznes plany. W badanej zbiorowości grupę tę stanowiło aż 452 gospodarstwa tj. prawie 74,7% wszystkich respondentów. Z grupy gospodarstw, dla których sporządzono biznesplan, 294 deklarowało chęć przygotowania kolejnego, stanowi to 65% tych gospodarstw. Dla zdecydowanej większości gospodarstw biznesplan był przygotowany z myślą o ubieganiu się o kredyt preferencyjny, grupa ta stanowiła 60% badanej zbiorowości. Na drugiej pozycji znalazła się pomoc z Sektorowego Programu Operacyjnego (16%), zaś na trzeciej

pozycji dopłaty z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (14%). Najmniejsza liczba wskazań (9%) dotyczyła Programu SAPARD (rysunek 9). Należy jednak mieć na uwadze, że duże zainteresowanie ze strony rolników przygotowaniem biznesplanu wynika głównie z wymagań formalnych jakie muszą rolnicy spełnić ubiegając się zarówno o kredyty z dopłatą ARiMR jak i o środki z funduszy Unii Europejskiej. W dalszym ciągu zainteresowanie ze strony rolników opracowaniem planu rozwoju gospodarstwa jest znikome. Natomiast istotą działań podejmowanych w obszarze problemów ekonomiczno-organizacyjnych gospodarstw rolnych jest poszukiwanie możliwości rozwoju gospodarstwa tak aby zapewnić środki na rozwój gospodarstwa i utrzymanie rodziny [Sass 2000]. Duża część gospodarstw w Polsce stoi przed koniecznością poszukiwania odpowiedzi na pytanie o kierunek rozwoju gospodarstwa. Praktycznie zerowe zainteresowanie przygotowaniem planu rozwoju gospodarstwa nasuwa pewną refleksję, że zdecydowana większość gospodarstw, która nie widzi szans na utrzymanie się z pracy w gospodarstwie, przyjęła strategię przetrwania w myśl zasady „jakoś to będzie”. Również system płatności obszarowych sprzyja w dużym stopniu takiej postawie i hamuje procesy przemian strukturalnych w rolnictwie. Podobnie jest prowadzona polityka korzystania przez rolników z pozostałych funduszy UE, która nakierowana jest głównie na zaspokojenie jak największej liczby gospodarstw, a nie na realizację celów, które w dłuższej perspektywie mają zapewnić konkurencyjność naszego rolnictwa, co przy nasilającym się procesie globalizacji jest warunkiem koniecznym aby nasze rolnictwo mogło odgrywać znaczącą rolę w Europie.

Rysunek 9

Główne powody dla których przygotowano biznes plany

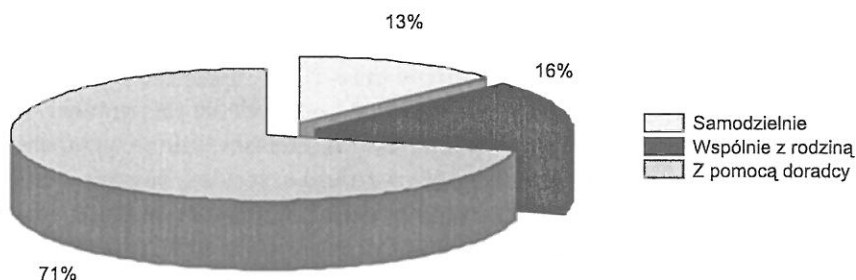
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

O pozytywnej ocenie funkcjonowania doradztwa w zakresie ekonomii i organizacji produkcji rolniczej świadczy również udział doradców w podejmowaniu najważniejszych decyzji dotyczących rozwoju gospodarstwa, najczęściej związanych z inwestycjami w gospodarstwie. Zdecydowana większość ankietowanych rolników deklarowała, że podejmuje ważne decyzje po wcześniejszej konsultacji z doradcą (71%). W grupie tej, większość respondentów bierze również pod uwa-

gę opinie rodziny (57,8%), natomiast pozostała część podejmuje decyzje bez konsultacji z rodziną (42,2%). Na drugim miejscu znajdują się rolnicy, którzy decyzje te konsultują tylko z rodziną (16%), najmniej liczną grupę (13%) stanowią rolnicy podejmujący wszelkie decyzje związane z rozwojem gospodarstwa bez konsultacji z innymi osobami (rysunek 10).

Rysunek10

Podejmowanie decyzji rozwojowych w gospodarstwie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

W badanej zbiorowości gospodarstw zdecydowana większość respondentów (93,7%) wypowiedziała się, że w przeciągu ostatnich 15 lat przeprowadzała znaczne inwestycje w gospodarstwie np. zakup ciągnika, maszyn czy budowa budynków. Większość z nich (71%) podejmuje decyzje rozwojowe z pomocą doradcy.

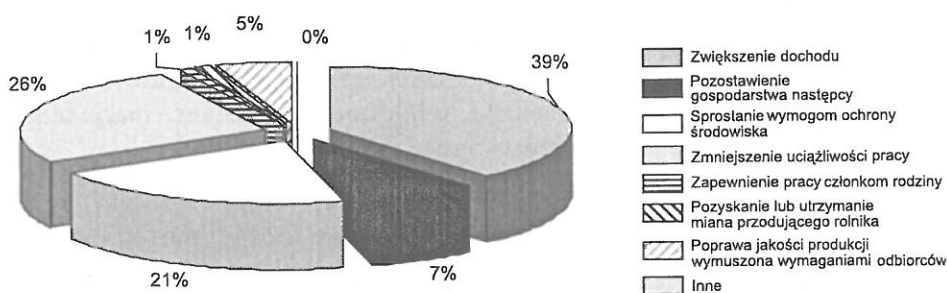
Dla większości inwestujących rolników (78,3%) przygotowano również biznes plany. 83,2% rolników z tej grupy stwierdziła, że inwestycje współfinansowane były z kredytów preferencyjnych lub środków pomocowych UE. Dla 94% rolników korzystających ze środków pomocowych realizację inwestycji poprzedziło przygotowanie biznesplanu. Wśród pozostałej grupy rolników nie korzystających z środków pomocowych na realizację inwestycji jako główne powody wskazano: skomplikowaną dokumentację wniosku (21%), brak korzyści z współfinansowania (13%), wsparcie rodziny (13%), wyczerpanie się środków pomocowych (13%) oraz nie spełnienie stawianych wymagań formalnych (12%). Dla większości inwestujących rolników (39%) podstawowym bodźcem i spodziewanym rezultatem była chęć zwiększenia dochodu, na drugim miejscu znalazło się zmniejszenie uciążliwości pracy (26%), na trzeciej pozycji była chęć sprostania wymaganiom ochrony środowiska (21%). Strukturę oczekiwań rolników przedstawiono na rysunku 11.

Posługując się skalą pięciopunktową oceniono stopień spełnienia oczekiwań w wyniku zrealizowanych inwestycji, uznając za 5 punktów pełne spełnienie oczekiwań oraz za 1 punkt całkowity brak spełnienia oczekiwań. Rolnicy którzy przyznali 4 punkty stanowili najliczniejszą grupę – 48% udzielonych odpowiedzi.

Drugą co do liczebności grupą byli rolnicy, którzy przyznali 3 punkty, stanowili oni 28% respondentów udzielających odpowiedzi na to pytanie. Wśród inwestujących rolników 17% uznało, iż przeprowadzone inwestycje spełniły w pełni ich oczekiwania. Nie zadowolonych z inwestycji było tylko 5% inwestujących rolników, którzy przyznali 2 punkty. Zaledwie 2% badanych rolników uznała, że zrealizowane inwestycje całkowicie nie spełniły ich oczekiwań (rysunek 12). Stopień zadowolenia z przeprowadzonych inwestycji może być miarą zadowolenia rolników z jakości świadczonych usług doradztwa, zwłaszcza z przygotowanych biznes planów. Fakt, iż większość inwestujących rolników konsultowało z doradcami swoje zamierzenia inwestycyjne, świadczyć może o pozytywnym odbiorze K-PODR i wysokiej ocenie pracujących w nim doradców.

Rysunek 11

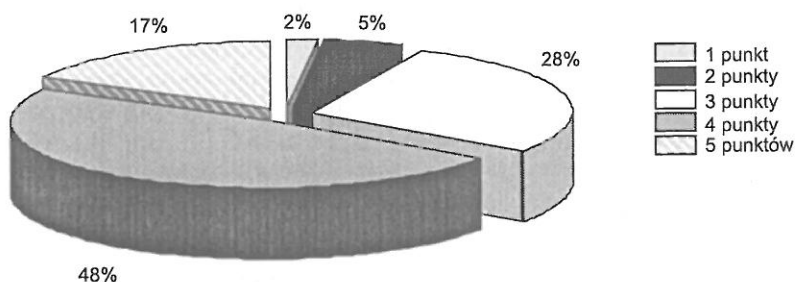
Oczekiwania rolników związane z zrealizowanymi inwestycjami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Rysunek 12

Stopień zadowolenia rolników z zrealizowanych inwestycji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród rolników województwa kujawsko-pomorskiego.

Również badania przeprowadzone przez prof. S. Zawiszę na terenie województwa kujawsko-pomorskiego potwierdziły wysoką ocenę pracy doradców K-PODR

w rozwiązywaniu problemów ekonomicznych rolników. Z badań tych wynika, że 27,2% rolników oceniło pomoc K-PODR w rozwiązywaniu problemów ekonomicznych bardzo wysoko, a 46% raczej wysoko. Tylko 2,5% respondentów oceniło raczej nisko i bardzo nisko, a 2,9% nie miało zdania [Zawisza 2008].

Podobnie jak w przypadku oczekiwanej pomocy doradztwa rolniczego w kwestii ważnych decyzji rozwojowych dotyczących gospodarstwa, także zdecydowana większość badanych rolników wypowiedziała się, że chciałaby porównać swoje gospodarstwo z innymi podobnymi gospodarstwami, 426 rolników odpowiedziało, że tak lub raczej tak, stanowiło to 71% wszystkich udzielonych odpowiedzi, zaledwie 35 respondentów (5,8%) odpowiedziało zdecydowanie że nie. Większość badanych rolników chciałaby dowiedzieć się jak zmiana liczby zwierząt przy różnych wariantach organizacji produkcji wpłynie na wysokość osiąganych dochodów. Pozytywnej odpowiedzi udzieliło 70,7% badanych rolników. Ponadto aż 79% rolników zainteresowana jest informacją dotyczącą w jaki sposób zmiana organizacji produkcji roślinnej wpłynie na poziom dochodu z gospodarstwa. Świadczy to o poszukiwaniu przez rolników dodatkowych informacji, które ważne są przy podejmowaniu decyzji w gospodarstwie. Rolnicy oczekują, że informacje te powinny być udzielane im przez doradztwo rolnicze.

5. Wnioski:

Na podstawie przeprowadzonych badań można sformułować następujące wnioski:

1. Wysokie oczekiwania rolników, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, względem porad z zakresu ekonomiki produkcji rolniczej są, obok dostarczania rolnikom informacji dotyczących formalno-prawnych warunków korzystania przez nich z różnych dostępnych form pomocy finansowej, najczęściej świadczoną usługą przez pracowników K-PODR w Minikowie. W obu przypadkach stanowią one po 39% całkowitej liczby udzielanych porad i/lub przekazywanych informacji. Może świadczyć to o zmianach zachodzących przy podejmowaniu ważnych decyzji dotyczących rozwoju gospodarstwa, gdzie coraz ważniejsze stają się dla rolników aspekty ekonomiczne oraz wymagania formalne (środowiskowe, weterynaryjne) prowadzonej działalności rolniczej.
2. Doradcy rolniczy stanowią ważne źródło informacji odnośnie programów inwestycyjnych, dla 61% respondentów doradcy byli głównym źródłem informacji. Obok doradców, jako ważne źródło informacji - 14% respondentów wskazało media, świadczyć to może o potencjalnych możliwościach dotarcia do rolników nie tylko w bezpośrednich kontaktach ale wykorzystując prasę, radio, TV. Doradztwo rolnicze powinno zatem dążyć do wzrostu wykorzystania masowych środków przekazu w pracy doradczej, co mogłoby

w znacznym stopniu zwiększyć dostęp do informacji dla szerokiego grona rolników i mieszkańców wsi.

3. Większość rolników pozytywnie ocenia funkcjonowanie doradztwa rolniczego o czym może świadczyć wysoki stopień zadowolenia z przeprowadzonych inwestycji, których realizacja wspierana była fachową pomocą doradców. Prawie 50% badanych rolników dokonując oceny stopnia zadowolenia z zrealizowanych inwestycji przydzieliło 4 punkty w pięciopunktowej skali, co świadczy o tym, że zrealizowane inwestycje niemalże w 100% spełniły oczekiwania rolników, tylko 2% rolników uznało, że inwestycje były chybione.
4. Spośród rolników objętych badaniami 75% respondentów miało przygotowany biznesplan. Jako pozytywną ocenę jakości świadczonych usług przez K-PODR można uznać również fakt, iż 65% rolników z tej grupy wyraża chęć ponownego przygotowania biznesplanu. Ponadto zdecydowana większość rolników objętych badaniami (71%) korzystała z pomocy doradców w podejmowaniu ważnych decyzji rozwojowych, co również jest przejawem wysokiej oceny doradztwa rolniczego.
5. Duże zainteresowanie ze strony rolników opracowaniem biznesplanu wynika głównie ze względów formalnych. Każdy rolnik, który ubiega się o kredyt z dopłatą ARiMR lub o dofinansowanie z funduszy UE musi dołączyć do wniosku plan przedsięwzięcia. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, że plan przedsięwzięcia jest załącznikiem do składanego wniosku i niewiele może mieć wspólnego z planem rozwoju gospodarstwa, jaki powinien być postawą do świadczenia na wysokim poziomie usług z zakresu doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego.

LITERATURA

1. Ardanowski J. K. (2006): Doradztwo rolnicze w 2006 roku-czas refleksji i nowych wyzwań. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1. CDR Oddział w Poznaniu.
2. Kania J. (2007): Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja, Kraków.
3. Kania J. (2006): Zmiany w systemach doradztwa rolniczego na świecie. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1. CDR Oddział w Poznaniu.
4. Kuźma J. (1986): Doradztwo rolnicze. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
5. Matuszak E. (2002): Doradztwo rolnicze w kontekście integracji z Unią Europejską. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 3-4. CDR Oddział w Poznaniu.
6. Potok A. (2006): Przyszłość doradztwa rolniczego w Polsce. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1. CDR Oddział w Poznaniu.
7. Sass R. (2000): Stan i kierunki rozwoju doradztwa ekonomicznego w latach 1990 – 2000, [W]: Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego u progu XXI wieku – materiał

- konferencyjny, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Oddział w Poznaniu, RCRRiOW Przysiek.
8. Sawiński Z. redakcja (2000): Podręcznik Ankietera. Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.
  9. Skórnicki H. (2005): Doradztwo rolnicze w świetle reformy Wspólnej Polityki Rolnej. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4. CDR Oddział w Poznaniu.
  10. Sztumski J. (1995): Wstęp do metod i technik badań społecznych. Śląsk, Katowice.
  11. Wawrzyniak B.M.(2000): Doradztwo w agrobiznesie. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek.
  12. Wiatrak A. P. (1998): Ośrodki doradztwa rolniczego, Encyklopedia Agrobiznesu, Warszawa.
  13. Wiatrak A.P. (2004): Doradztwo rolnicze i doradztwo w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w procesie integracji europejskiej, Wieś i Rolnictwo nr 2, Polska Akademia Nauk Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa.
  14. Wiatrak A.P. (2006): Wizja i misja doradztwa rolniczego jako wyznaczniki struktury organizacyjnej jednostek doradczych. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 1. CDR Oddział w Poznaniu.
  15. Zawisza S. (2008): Ekspertyza nt.: Ocena usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów. Katedra Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie, Zakład Doradztwa w Agrobiznesie, Uniwersytet Technologiczno – Przyrodniczy w Bydgoszczy. Maszynopis K-PODR w Minikowie.

ROMAN SASS, PAWEŁ BIELAWSKI

OCENA FUNKCJONOWANIA DORADZTWA EKONOMICZNO-ORGANIZACYJNEGO
W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM W OPINII ROLNIKÓW

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych wśród rolników z województwa kujawsko-pomorskiego. Badanie zostało przeprowadzone przez odpowiednio przygotowanych doradców terenowych oraz poprzedzone badaniem pilotażowym. Wśród badanych gospodarstw dominowały gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 15 do 30 ha, następnie 30 do 50 ha oraz od 50 do 100 ha. Wśród badanych rolników przeważają rolnicy w przedziale wiekowym od 40 do 49 roku życia oraz od 30 do 39 lat. Ponadto liczną grupę stanowią również osoby w wieku od 50 do 59 lat. Najmniej liczną grupą były młode osoby w wieku od 20 do 29 lat. Wśród respondentów przeważało wykształcenie średnie (41% respondentów) oraz zawodowe (44% respondentów). Rolników o wykształceniu wyższym było zdecydowanie mniej (11%).

Ponad połowa respondentów korzystała z pomocy doradztwa rolniczego co najmniej raz w miesiącu. Najczęściej udzielane były porady z zakresu ekonomiki produkcji rolniczej (39%) oraz dostarczanie informacji dotyczących formalno-prawnych warunków korzystania przez rolników z różnych dostępnych form pomocy finansowej (39%). Doradztwo rolnicze stanowi również ważne źródło informacji pomocne podczas podejmowania

w samym procesie decyzyjnym. Jako element pozytywnej oceny doradztwa ekonomiczno-organizacyjnego można również wskazać wysoki odsetek rolników przygotowujących biznes plany – prawie 75% badanych rolników. Większość z nich (65%) deklaruje chęć ponownego przygotowania planu przedsięwzięcia. Z przeprowadzonych badań wynika również wysoki stopień spełnienia zakładanych przez rolników oczekiwań w związku ze zrealizowanymi inwestycjami, 48% badanych rolników przyznała 4 punkty na 5 maksymalnie. Należy także zwrócić uwagę na fakt, że w opinii badanych rolników większość inwestycji realizowana była przy aktywnym udziale doradców K-PODR, co świadczy o wysokim poziomie oceny pracowników oraz świadczonych przez nich usług.

ROMAN SASS, PAWEŁ BIELAWSKI

THE ESTIMATION OF PERFORMANCE OF ECONOMIC – ORGANIZATIONAL
ADVISORY IN THE KUJAWSKO-POMORSKIE PROVINCE IN THE OPINION
OF FARMERS

SUMMARY

The results of studies conducted among farmers from the Kujawsko-Pomeranian voivodeship have been presented in the article. Such a study was conducted by adequately prepared field advisors and was preceded by a pilot study. Among the farms covered by the studies, there dominated farms of the area of arable areas from 15 to 30 ha, then from 30 to 50 ha and from 50 to 100 ha. Among the farmers covered by the study, there prevailed farmers in the age group from 40 to 49 years old and from 30 to 39 years old. Moreover, also persons at the age between 50 up to 59 years old constitute a large group. Young persons at the age from 20 to 29 years old constituted the least numerous group. Among the respondents there prevailed secondary education (41% respondent) and vocational (44% respondents). There were decisively less farmers having higher education (11%). More than a half of the respondents made use of farm counseling at least once a month. Most often advices concerning agrarian production economics (39%) were given and information was passed concerning legal and formal terms of making use by farmers of different available forms of financial assistance (39%). Farm counseling constitutes also a very important source of information helpful while making developmental decisions concerning a farm. Moreover, farmers pointed at the share of advisors in the decisive process itself. A high percentage of farmers drawing up business plans – almost 75% of the farmers covered by the study, may be mentioned as the element of a positive assessment of economic and organizational counseling. Most of them (65%) declare willingness to draw up an undertaking plan once again. From the conducted studies there also turns out a high degree of meeting the expectations assumed by the farmers connected with the realized investments, 48% of farmers covered by the studies granted 4 points for maximum 5. Attention also should be paid to the fact, that in opinion of the farmers covered by the studies, most of the investments were realized with active participation of K-PODR advisors, what proves high level of employees' assessment and services rendered by them.